

Eguberri garaian A64-an blokeoak iragarriak ziren. Egun berean, lagun batek idatzi zidan autobidea saihesteko erraitez. Egunero gidatzen dut Miarrizetik -non bizi niz- Donostira -non lan egiten dut- : bi orduko bidaia. Bide horrek pisatzen nau.

Muga zeharkatzea, errealtate gainjarriak zeharkatzea da. Aurpegiko kontrolak, prostituzioa, salgaien eta pertsonen fluxuak. Batzuk Ukrainara bidean edo handik etorriak. Duela hilabete batzuk, bide nazionalan Ukrainako konboi militar bati jarraitu nion. Hiru kutxa handi erdi-atoi bati lotuak. Gerlako materiala hondatuta, seguraski.

Irudia hotzikaragarria zen. Errusiaren inbasioaren ondoren, laguntza humanitarioz betetako kamioi europarrek Ukrainako bandera zeramaten. Bultzada horrek aste batzuk iraun zuen. Bide berean tren eta metro bagoiak ere ibiltzen dira, Europa osora entregatzeko prest. Beasain-en, CAF enpresak mundu osorako tren-materiala fabrikatzen du. Errepide nazionalak geruza sozioekonomiko horiek guztiak kondentsatzen ditu: han kristalizatuta baleude bezala daude. Udan, turismoaren etorrerak beste geruza bat eranstean du.

Muga, lehenik eta behin, lerro natural bat da: Pirinioena. Klima desberdina da alde bakoitzean. Duela gutxi, artikulu batek Espainia eta Portugal beren buruaren inguruan erlojuaren orratzen noranzkoan biratzen ari zirela zioen. Amu mediatiko bat zen, baina gustatzen zitzaidan lurraren desplazamendu geologiko baratz baten ideia. Lurraren denborak gurea gainditzen du.

Bastien-ekin hitzordua dut Artetxe-n, berak eta Elsa-k Zuberoako Atharratzen sortu duten lekuan. Gibelka eginez banoa: laborarien blokeoek bidea zailtzen dute, eta ez nuen gehiago gidatzeko gogorik. Neguko solstizioaren biharamuna zen, argiaren itzulera progresiboa. Autoan, normalean musika entzuten dut.

Oraingoan, Siyi Li-ren gomendioz, Bella Freud-en Fashion Neurosis podcasta jarri dut. Saioan gonbidatua den Arthur Jafa-k ahots baxuz hitz egiten du. Bolumena igo dut motor hibridoa estaltzeko. Miarrizteko Royal aretoan Cedric Fauq-ekin izan zuen elkarrizketa etorri zait burura; han honela amaitu zuen: «I just wanted to do some dope shit.» Intenso den zerbait egin, beharrezkoa dena.

Artetxe-n, lekuaren eskalak harritzen du. Biltegi handi huts batera heltzen naiz: programazioa gelditua da, berrikuntza lanen haiduru. Ikastolako buraso zonbaitek utzitako fruta-zuku palet batzuk daude. Bastien-ek berrikuntzaz hitz egiten du, herriko bizitzan errotzeaz. Haren zurrumurruak, istorioak, ahozkotak. Leku bat urruneko ikuspegitik so egiten denean, ustekizun eta uste komuniketiko urrun egon behar da. Harat joan, eta entzun behar da.

Artetxe bikotearen lekualdaketatik sortu zen; lehenago Palette Terre zuzentzen zuten Paris-en. Elsa eta Bastien ez dira neo-landatarrak. Lurralde honen erronkak oso ontsa ezagutzen dituzte. Hemen hazi dira. Bastien-ek bere lana erakusten dit. Atzealdean bere tailerra egin du. Sugeen larru-aldaketak, estaldurak, damuak. Hondamendia eta argia. Bere margolanek egin berri dudan ibilbidera eta Leon Battista Alberti-ren *De pictura* tratatura eramaten naute. Azal piktorialeko mundu ikusgaiaren «parzela» gisa deskribatzen du. Lurralde-zatiketen analogia oso presente dago Alberti-ren pentsamenduan. Hanitx maite dut Bastien-en lana-
ren ezagutzea. Bere margolanak txandaka zintzilikatzen ditu, modu arbitrarioan. Batzuk gorderik daude; horiek dira erakusten dizkidan lehenak. Aitorpen moduan hartzen dut hori.

Artetxe gorputz gisa irudikatzen hasten naiz. Bere behar fisiologikoekin. Bero eta hotzetik babestu, energia-soberakina kudeatu, hutsa hartu. Atharratzeko bizizaleen beharrak metatu eta oihartzun egiten dituen gorputza ere bada. Zirkulazioaren espazio intimo bat da.

Artetxe-ren (eta lurraldeko beste arte-guneen) zereginaren hedadura ulertzeko, hiriaren eta herriaren, zibilizatuaren eta landatarraren arteko bereizketa sinplistik askatzea beharrezkoa da. Marx-ek idatzi zuen: «Hiriaren eta landaren arteko antagonismoa basakeriatik zibilizaziora igarotzearekin hasten da, tributik Estatura, tokikotasunetik naziora, eta zibilizazioaren historia osoan zehar gaur arte hedatzen da.» Pentsaketa horrek erakusten du zatiketa espazial eta sozialak zaharrak direla, baina oraindik berriz pentsatzea posible dela. Eredu hori gaitzitzen du irudimen-ahalegin bat galdegiten du. Azkenean, barbaroa ez al da bere hizkuntza entzunezina dela epaitzen dena? Ata, artistek, hizkuntz bat sortzen dute. Gure eskuetan da haren hartzea, eskala horien artean nabigatzeko. Gorputzetik lurraldera, koadrotik bidera.

Martin Lahitete, 2026